

Зміст

	1. Антропогенез як розділ антропології
/5/	1.1. Сутність антропології та антропогенезу
/6/	1.2. Розвиток науки про походження та еволюцію людини
/13/	1.3. Наукові гіпотези походження та еволюції людини
/13/	Гіпотези біологічної еволюції людини
/14/	Концепція космічної еволюції людини
/17/	1.4. Методи антропологічних досліджень
/17/	Описові методи та їх роль у розвитку антропогенезу
/19/	Вимірні методи в антропологічних дослідженнях
/25/	Молекулярно-генетичний метод дослідження еволюції людини
	2. Походження та еволюція людини
/27/	2.1. Зміна еволюційної парадигми в антропології
/34/	2.2. Австралопітеки
/36/	Ранні австралопітеки
/40/	Грацильні австралопітеки
/43/	Масивні австралопітеки

- /46/ 2.3. Ранні люди
/49/ 2.4. Рід Номо (Людина)
/50/ Пітекантропи
/57/ Справжні люди
/68/ Розвиток виробничих технологій
у первісну добу
/72/ 2.5. Проблеми антропогенезу

3. Раси та їх походження

- /79/ 3.1. Раси як надпопуляційне утворення
/83/ 3.2. Класифікація рас
/90/ 3.3. Морфологічна характеристика рас
/91/ Велика євразійська (європеїдна) раса
/93/ Велика азійсько-американська
(монголоїдна) раса
/96/ Велика екваторіальна
(австрало-негроїдна) раса
/99/ Проміжні раси
/100/ 3.4. Історія рас
/106/ 3.5. Механізми та чинники расогенезу

4. Генетичні аспекти антропогенезу

- /115/ 4.1. ДНК, гени, хромосоми
та їх роль в антропогенезі
/126/ 4.2. Генетична генеалогія сучасного людства
/134/ Термінологічний словник
/142/ Література

1.

Антропогенез як розділ антропології

1.1. Сутність антропології та антропогенезу

У науковій літературі поширене переконання, що поняття «антропологія» упровадив давньогрецький філософ Арістотель (384—322 до н.е.). Він уперше і лише один раз застосував слово *anthrōpologos* у своїй праці «Нікомахова етика», але мав на увазі не іменник жіночого роду «антропологія», а дієприслівник «той, хто розмірковує про людей»: «Вона (велична людина) не розмірковує про людей (*anthrōpologos*), бо не буде говорити ні про себе, ні про іншого; і справді, їй байдужа і похвала собі, і осудження інших, і, в свою чергу, вона скупа на похвали». Так перекладається слово «*anthrōpologos*» і в давньогрецько-російських та давньогрецько-англійських словниках. Є й інші тлумачення, наприклад, у англomовному перекладі «Нікомахової етики», здійсненому шотландським філософом Вільямом Россом (1877—1971), «*anthrōpologos*» пояснюється як «*a gossip*», тобто людина-балакун.

Поняття «антропологія» у науковий обіг увійшло у першій половині XVI ст. У 1501 р. німецький анатом Магнус Хундт (1449—1519) опублікував книгу «Антропологія про достоїнність, природу і властивості людини та про елементи, частини і члени людського тіла», присвячену описові анатомічної будови людського тіла. Невдовзі, у 1533 р., з'явилася ще одна книга, де було вжито цей термін — «Антропологія, або міркування про природу людини», написана італійським політиком та істориком Галеаццо Капелла (1487—1537). У цих працях ідеться про

індивідуальну мінливість морфологічних ознак людини. Згодом значення слова «антропологія» розширювалося. У 1594 р. німецький вчений Отто Касман (1562—1607) опублікував книгу «Антропологічна психологія, або вчення про людську душу». З появою у 1798 р. праці німецького філософа Еммануїла Канта (1724—1804) «Антропологія з прагматичного погляду» поняття «антропологія» почали вживати і в філософії.

На сучасному етапі термін «антропологія» (грец. *anthrōpos* — людина та *logos* — слово, вчення, наука) вживають для позначення науки, предметом дослідження якої є людина, а саме — її походження та еволюція, а також функціонування в культурі як найбільш специфічній формі її життєдіяльності.

Еволюцією (лат. *evolutio* — розгортання) у біологічних науках називають незворотний у часі процес, завдяки якому виникають нові, відмінні від існуючих, організми, що мають вищий рівень структурної та функціональної організації.

Антропогенез (грец. *anthrōpos* — людина та *genesis* — походження), або **еволюційна антропологія** — антропології, що вивчає походження людини сучасного біологічного типу, формування її як виду у процесі еволюційного розвитку.

Формування антропогенезу почалося в перші десятиліття XIX ст., коли французький натураліст Жан-Батист Ламарк (1744—1829) обґрунтував наукову гіпотезу походження та еволюції людини.

1.2. Розвиток науки про походження та еволюцію людини

Споконвіків людина намагалася зрозуміти, як вона виникла. На різних етапах розвитку людського суспільства формувалися різноманітні уявлення про цей процес.

Уявлення первісних людей про походження та еволюцію людини збереглися у міфах і легендах різних народів. Більшість цих міфів з різних регіонів усіх континентів нашої планети стверджує, що перші люди були виліплені Богом із глини чи землі. Наприклад, давній народ інків вважав, що Бог-творець усього суцього виліпив із глини чоловіка та жінку кожного племені, намалював на них одяг, дав кожній парі відповідну мову, їжу, пісні та призначив місце проживання. Потім він вдихнув у